

KLAGE PÅ VEDTAK I NAVNESAK 2023/27

Referanse.

16/3700 – jp 2023017901

Saksbehandler: URLI

Velger på bakgrunn av § 7 tredje ledd i lov om stadnamn og påklage vedtaket som er gjort 26.06.2023.

Saken om endring av stedsnavn på gård 140 har pågått i mange år, i vedtaket som påklages ser man at saken går tilbake til 2017 (2017/57) og første forslag til endring av skrivemåte enda en tid tilbake før 2017.

u.t ønsker med dette og poengtere betydningen det har for oss som bor på gården, er oppvokst her og samtidig har dette som etternavn.

Kartverket gjorde 13.01.2018 vedtak om skrivemåten *Kjelevann* for gard 140.

Kartverket gjør på nytt 26.06.2023 vedtak på skrivemåte *Kjælevann* for gard 140.

Slik u.t leser argumenter og grunn for endring av stedsnavn er det ene og alene språkrådets anbefalinger og tolkning langt tilbake i tid.

Ønsker dermed og komme med noen kommentarer på det som under her er merket med gult i det rettslige grunnlaget.

Rettslig grunnlag

Når skrivemåten av et stedsnavn skal fastsettes for offentlig bruk, er hovedregelen at det skal tas utgangspunkt i den nedarva lokale uttalen av navnet. Skrivemåten skal følge gjeldende rettskrivingsprinsipper for norsk, jf. § 4 første ledd i loven. Skrivemåten av allment kjent ord eller navneledd skal skrives i samsvar med gjeldende rettskriving, jf. § 1 første ledd i forskrift om stadnamn. Skrivemåten skal være praktisk og ikke skygge for meningsinnholdet i navnet, jf. § 1 første ledd i loven. I tillegg må det tas hensyn til normeringspraksisen i området og skrifttradisjonen for navnet saken gjelder, og hva som er registrert i Sentralt stedsnavnregister (SSR) fra før. Lokale ønsker fra dem som har uttalerett, skal også spille inn. Det skal legges særlig vekt på ønsket til eieren når saken gjelder bruksnavn, og skrivemåten som eieren ønsker, ligger innenfor regelverket. Skrivemåten av slektsnavn skal ikke påvirke skrivemåten av stedsnavn. Vedtak som gjelder skrivemåten av stedsnavn, får heller ikke følger for skrivemåten av slektsnavn.

Det skal legges særlig vekt på ønsket til eier når saken gjelder bruksnavn, og skrivemåten som eieren ønsker, ligger innenfor regelverket. Jf § 1 første ledd i for

Det er etter hva jeg kan forstå ingen paragrafer i lovverket som alene kan være nok til å beslutte å beholde dagens skrivemåte.

Når det skal legges **særlig** vekt på ønsket til eier bør dette vekte tyngre om ikke mer når man skal beslutte saken.

Birkenes kommune, som har større lokal kjennskap til sin kommune har også vedtatt å lytte til innbyggerne.

Uttale og skriftradisjon

Bokverket Norske Gaardnavne av Oluf Rygh har oppslagsformen Kjælevand og uttalen kǽ`levann. Eldre skrivemåter er Kalleuatten (1611?) og Killevatten (1668, 1723). Rygh skriver at en mulig opprinnelse av navnet kan være norrønt *Kjalarvatn, der førsteleddet er genitivsformen av kjǫlr, 'kjøl', i betydningen 'fjellrygg' eller 'myr, gresslette til fjells'. Bustadnamnarkivet (1958) har oppslagsformen Kjælevann og uttalen kǽ`lavann og herredsregisteret (1944) har oppslagsformen Kjelevn og uttalen kǽ`lavann. Vi finner skrivemåten Kjelevatn på gradteigskart fra 1934, 1945 og 1953 og på Norge 1:50 000 fra 1983 og 1966. Kjælevatn på Norge 1:50 000 fra 1979, 1993 og 2000. Kjellevatn på økonomisk kartverk fra 1975 og på Norge 1:50 000 fra 2009. Gard 140: Kjælevand i 1886-matrikkelen, 1905-matrikkelen og matrikelutkastet 1950. I 1886- matrikkelen og 1905-matrikkelen er det gjort likelydende anmerkninger: «Alm. skr. Kjellevand, Kjeldevand». Bruk 140/1: Kjælevand nordre i 1886-matrikkelen og 1905-matrikkelen. Kjælevand, nordre i matrikelutkastet 1950. Bruk 140/2: Kjælevand søndre i 1886-matrikkelen og 1905-matrikkelen. Kjælevand, søndre i matrikelutkastet 1950.

Som man ser på uttale om skriftradisjon så har det vært mange varianter av navnet. Det som kan tenkes at er relevant her er hva den **nedarva lokale uttalen av navnet** er. Over 100 år tilbake i tid bør regnes som nedarvet. Ikke det som er flere hundre år tilbake i tid.

Og velge et stedsnavn med æ, i stedet for e, er underlig med tanke på hvordan man i dag går mer bort i fra og bruke de siste bokstavene i alfabetet slik som æ,ø,å.

Språkrådet viser til at det i forskrift om stadnamn § 1 fjerde ledd er angitt hva som skal tas med i vurderingen når en vurderer å velje en skrivemåte som har vært lenge i bruk etter lov om stadnamn § 4 andre ledd:

I saker der ein etter stadnamnlova § 4 andre ledd vurderer å velje ein skrivemåte som har vore lenge i bruk, skal det takast med i vurderinga

- a. om skrivemåten kan medverke til at meningsinnhaldet i namnet ikkje kjem tydeleg fram
- b. om skrivemåten kan endre den nedervde lokale uttalen av namnet
- c. kor lang og dominerande tradisjon skrivemåten har på namneobjektet
- d. kor stor semje det er om skrivemåten lokalt
- e. om skrivemåten har tradisjon i det språket som namnesaka gjeld.

Skrivemåtar som kan medverke til at meningsinnhaldet ikkje kjem tydeleg fram, eller til at den nedervde lokale uttalen blir endra, kan berre godtakast dersom dei har ein lang og dominerande tradisjon, og det er stor semje om dei lokalt.

Språkrådet går så gjennom de relevante punktene (bokstav a – d). De skriver:

- 4 - «a) Opphavet til forleddet i navnet er uvisst, men ut ifra eldre kilder og opphavlig uttale har en foreslått «Kjalarvatn, der førsteleddet er genitivsformen av hankjønnsordet kjǫlr 'kjøl' i betydningen

‘fjellrygg’ eller ‘myr, gresslette til fjells’» (sitert fra forrige tilråding). Skrivemåten Kjelle- gjengir ikke den opphavlige formen på navneleddet, men antyder derimot at betydningen er ‘kjelde’/ ‘kilde’, ikke minst fordi det står sammen med etterleddet -vann (jf. ‘kjeldevann’/ ‘kildevann’). Selv om meningsinnholdet i forleddet ikke er klart, må en med dette konkludere med at skrivemåten Kjelle- vil medvirke til at meningsinnholdet blir fjernere – egentlig misvisende – i forhold til navnets opphav. En dansk skrivemåte vand av det svært vanlige navneleddet og allmennordet vann vil gjøre at meningsinnholdet i navnet ikke kommer tydelig fram.

b) Det er liten tvil om at skrivemåten Kjelle- vil bidra til endring av den nedarvede lokale uttalen med lang, åpen vokal og kort konsonant (/kjæ:le-/), og kommunens opplysninger om dominerende uttale i dag (/kjelle vann/) ser ut til å bekrefte dette. Skrivemåten -vand kan også føre til endret uttale på lengre sikt, siden det kan oppfattes som et annet ord enn vann.

c) Norske Gaardnavne har oppslagsformen Kjælevand, og eldre skrivemåter som der er oppgitt, er Kalleuatten (1611?) og Killevatten (1668, 1723). I matrikkelutkastet fra 1950 har gårdsnavnet skrivemåten Kjælevand, og bruksnavnene har Kjælevand, nordre og Kjælevand, søndre. Navneobjektet er skrevet Kjelevn i 1953 og Kjælevatn i 1979 på kartet 1512-3 Evje, i kartserien Norge 1:50 000/M711. I Økonomisk kartverk er det derimot skrevet Kjellevatn. I Vegusdal, gards- og ættesoge (1995) er gården skrevet Kjellevand, som synes å være den mest brukte skrivemåten i dag av det tilsvarende etternavnet, mens andre former av etternavnet har forekommet tidligere. På dette grunnlaget må en slå fast at skrivemåten Kjellevand ikke har en lang og dominerende tradisjon som benevnelse på navneobjektet.

d) I 2017 var ønsket fra kommunen (ved navneutvalget) skrivemåtene Kjelle vann og Søndre Kjelle vann. Det samme ønsket kom fra Birkenes Historielag, mens en grunneier ønsket skrivemåten Kjelle vand, og en hytteeier Kjælevatn. Kommunen har nå ønske om skrivemåten Kjelle vand, og det samme ønsket har kommet i to nye høringsinnspill. Denne variasjonen i ønskene gir inntrykk av at det i alle fall er en viss uenighet om skrivemåten.

Vurderingene knyttet til punktene a) og b) innebærer at det er innvendinger til det å velge skrivemåten Kjelle vand på grunnlag av at denne skal ha vært «lenge i bruk, og er vel kjend og innarbeidd». Om dette sier så forskriften (sitert ovenfor): «Skrivemåtar som kan medverke til at meiningsinnhaldet ikkje kjem tydeleg fram, eller til at den nedervde lokale uttalen blir endra, kan berre godtakast dersom dei har ein lang og dominerande tradisjon, og det er stor semje om dei lokalt.» Som nevnt under punkt c) kan ikke skrivemåten Kjelle vand sies å ha en lang og dominerende tradisjon. Videre er det satt frem flere ulike ønsker om skrivemåten (jf. punkt d), også - vand - fra kommunalt hold, og dette gjør det vanskelig å si at det er «stor semje» lokalt om den nevnte skrivemåten. Selv om denne vurderingen altså er gjort etter lov om stadnamn § 4 andre ledd, kan en ikke hevde at skrivemåten Kjelle- vil være et avvik fra «gjeldande rettskriving og rettskrivingsprinsipp», blant annet fordi en ikke kjenner opphavet til dette forleddet. Derimot vil skrivemåten -vand være et klart avvik. Denne danske formen gikk ut av bokmålet for svært lenge siden, og ikke-etymologisk bruk av konsonantkombinasjonen nd vil være et klart brudd med rettskrivingsprinsippene i norsk. Når leddet i tillegg er et svært vanlig appellativ (substantiv, fellesnavn), er det rimelig å tenke at det skal tilsvarende sterke grunner til å fravike rettskrivingen og rettskrivingsprinsippene. Slike grunner er ikke til stede her. I 2017 tilrådte vi primært skrivemåten Kjælevann i samsvar med uttalen, med det tillegget at vi subsidiært kunne åpne for skrivemåten Kjelevann, fordi det best ville reflektere det mulige opphavet kjøl. Kartverket gjorde vedtak om sistnevnte, blant annet fordi «uttalen ser ut til å variere», står det i vedtaket. Det er uklart hvilken variasjon som her blir vist til, for opplysningene om den nedarvede uttalen er entydige. Vi står derfor ved vår opprinnelige tilråding, slik den er nevnt ovenfor.»

Kartverkets vurdering Skrivemåtealternativene som har vært framme i saken er Kjelevann / Kjælevann / Kjælevand / Kjellevand / Kjellevann / Kjeldvand. Hovedregelen i lov om stadnamn, § 4 første ledd, sier at skrivemåten av stedsnavn skal ta utgangspunkt i den nedarvede lokale uttalen, det vil si «uttale som er overlevert frå tidlegare generasjonar, som har vore vanleg på staden, og som framleis er i levande bruk». Språkrådet har innhentet uttaleopplysninger som viser at uttalen /kjæ:levann/, som samsvarer med de eldre uttaleopplysningene, fortsatt er i levende bruk. Hovedregelen i loven tilsier derfor skrivemåten Kjælevann. Birkenes kommune ønsker at skrivemåten Kjellevand skal vurderes etter «unntaksregelen» i loven, § 4 annet ledd, som sier: «Har skrivemåten vore lenge i bruk, og er vel kjend og innarbeidd, kan ein fråvike gjeldande rettskriving og rettskrivingsprinsipp.» I forskrift om stadnamn § 1 fjerde ledd er det altså angitt hvilke kriterier som skal legges til grunn når en vurderer å bruke denne unntaksregelen: I saker der ein etter stadnamnlova § 4 andre ledd vurderer å velje ein skrivemåte som har vore lenge i bruk, skal det takast med i vurderinga a. om skrivemåten kan medverke til at meiningsinnhaldet i namnet ikkje kjem tydeleg fram b. om skrivemåten kan endre den nedervde lokale uttalen av namnet c. kor lang og dominerande tradisjon skrivemåten har på namneobjektet d. kor stor semje det er om skrivemåten lokalt Kartverket er i hovedsak enig i Språkrådets vurdering av bruken av unntaksregelen, som gjengitt ovenfor. - 6 - Bokstav a: Navnets meningsinnhold er usikker når det gjelder førsteleddet, så det kan ikke fastslås at en særskilt skrivemåte vil formidle navnets opprinnelige betydning, men skrivemåten Kjelle- kan medføre at navnet tillegges betydningen kjelde-/kilddevann. Det kan være at skrivemåten vand- for det alminnelige ordet vann kan føre til mistolkninger av andreleddets betydning, selv om dette er usikkert. Vand- er en dansk skrivemåte. Slike skrivemåter har ofte har blitt videreført fra eldre til nyere matrikler, selv om skrivemåten ikke er i bruk i norsk skriftspråk. Ifølge forskriften § 1 første ledd skal stedsnavn som inneholder allment kjente ord som hovedregel skrives i samsvar med gjeldende rettskriving. Bokstav b: Den nedarvede lokale uttalen er /kjæ:levann/. Skrivemåten Kjellevand kan påvirke denne uttalen, og uttaleopplysningene som har kommet inn i saken kan tyde på at dette allerede er i ferd med å skje. Bokstav c: Navnets skrifttradisjon er inntatt under overskriften «Uttale og skrifttradisjon» ovenfor. Skrivemåten Kjellevand kan ikke sies å ha en lang og dominerende skrifttradisjon.

Bokstav d: I den opprinnelige høringsrunden var både Kjellevann og Kjælevann oppgitt som ønskete skrivemåter, i tillegg til Kjellevand. En kan derfor ikke si at det er full enighet lokalt om skrivemåten.

Ulike oppfatninger av skrivemåte er det også i kartverket sine ulike vedtak fra 2018 og 2023.07.19

Til sist i forskriften § 4 fjerde ledd står det at «[s]krivemåtar som kan medverke til at meiningsinnhaldet ikkje kjem tydeleg fram, eller til at den nedervde lokale uttalen blir endra, kan berre godtakast dersom dei har ein lang og dominerande tradisjon, og det er stor semje om dei lokalt (...)». Skrivemåten Kjellevand kan altså ikke sies å ha en lang og dominerende tradisjon, og det er heller ikke full enighet om denne skrivemåten lokalt. I det opprinnelige vedtaket fastsatte Kartverket skrivemåten Kjelevann, med begrunnelsen at denne skrivemåten best reflekterer det mulige opphavet, i samsvar med loven § 1 første ledd, og fordi uttalen av navnet varierer. Navnets opphav er for øvrig usikkert, og dette gjør at bestemmelsen om at stedsnavnet ikke skal skygge for meningsinnholdet i navnet må tillegges mindre vekt. Det er videre klart at den nedarvede lokale uttalen er /kjæ:levann/, selv om dagens uttale varierer. På denne bakgrunnen fastsetter vi skrivemåten Kjælevann for offentlig bruk, i overensstemmelse med lov om stadnamn § 4 første ledd.

Det kommenteres at skrivemåten ikke kan sies og ha *en lang og dominerende tradisjon*, jf forskrift om stednamn § 4 fjerde ledd) man kan velge og tolke dette på ulike vis.

U.t mener at 100år er en lang og dominerende tradisjon. Flere 100 år er mye lenger tid, men u.t tenker at i dette tilfelle vil det være for lang tid til at de som lever i dag og kjenner Kjellevand vet hva som var den opprinnelig og første skrivemåten. Det er en historie i seg selv og kunne lese i gards sogen om hva som var opprinnelig og hvordan det har endret seg over så lang tid.

Det som poengteres av dere er at slik skrivemåten er i dag, vil være med på å endre forståelsen og betydningen av navnet. Dette er muligens allerede skjedd, da Kjellevand har vært utale og skrivemåte i ca 100 år er det helt klart at det er innarbeidet og betyr noe for oss alle som bærer dette som etternavn i dag og har røtter på Kjellevand.

Mine oldeforeldre som bodde på Kjellevand hadde 12 barn, 6 gutter og 6 jenter. Alle disse 12 bosatte seg ikke langt unna Kjellevand, de har bosatt seg i Kristiansand og omegn og av deres barn og barnebarn er det også mange som har bosatt seg i nærheten rundt omkring i Agder.

Det jeg vil frem til er at det er mange som bærer slektsnavnet slik det er skrevet i dag. Vi hadde slekts treff her på gården i 2022 og man forstår da hvor mye denne plassen betyr for mange. Alle i slekten vet hvor gården Kjellevand er og de har også minner herfra. Hvor deres bestefedre og oldeforeldre vokste opp. *Altså man snakker om **normeringspraksisen i området***. Jf forskrift om stadnamn.

Vi håper på et positivt svar og at dere drøfter våre argumenter godt, samtidig forsøker å sette dere inn i hva dette betyr for vi som føler et eierskap både til Kjellevand som gårdsnavn og som etternavn.

Mvh Helen og Terje Kjellevand-Eretveit.